

TARİH KÜLTÜR SANAT MİMARLIK

SAYI: 1

HİLMI YAVUZ • İLBER ORTAYLI • NECDET SAKAOĞLU

DENİZ ESEMENLİ • UĞUR TANYELİ • MUSTAFA ARMAĞAN

F. YAŞAR YILMAZ - SARA BOYNAK • SEMAVİ EYİCE

MEHMET KENAN KAYA • HAKAN GÜLSÜN • ENGİN ÖZENDES

ÜMRAN BULUT • SEMA ÖNER • ŞULE YUM

Engin ÖZENDES*

Saray Fotoğrafçıları

1. Fotografin matbaa tekniği ile basılıp çoğaltılmamasının imkânsız olduğu dönemler. Çekilen fotoğraflar önce ressamlar tarafından tam siyah çizgilerle dönüştürülüyor, ancak bu kadar kontrast çizgilerden klişeler hazırlanıp baskı yapılabiliyordu.

3 Kasım 1839. Henüz tahta yeni çıkışmış olan Sultan Abdülmecid'in, halka yeni reformlar vaadettiği ve Mustafa Reşid Paşa tarafından kaleme alınan Tanzimat Fermanı Gülhane Bahçesi'nde ilân ediliyor (Illustrated London).

Endüstri Devrimi

18. yüzyıl Batı Avrupa'sındaki bilimsel ve teknik birikimler birbirlerini etkileyerek yeni teknolojilerin doğmasına neden oldular. Gelişmesini süren endüstri çağının kendi hizmetindeki küçük buluşları da getirdi. Dikiş makinası, bisiklet, daktilo, telgraf, telefon, elektrik, otomobil ve fotoğraf bu yüzyılın buluşları olarak tarihe geçti.

Dünyada İlk Fotoğraf

Heliography ustası Fransız *Joseph Nicéphore Niépce*, 1826 yılında evinin penceresinden, Camera Obscura aracılığı ile kağıt üzerine dünyadaki ilk görüntüyü elde etmeye başarılı. Paris'te tiyatro dekoratörü olarak çalışan *Louis Jacques Mandé Daguerre*, bu çalışmalar üzerine daha da yoğunlaşarak yeni bir teknikle görüntüler elde etmeye başarılı. 19 Ağustos 1839'da Fransız Bilimler Akademisi'nden fotoğrafın bulunduğu dünyaya duyuruldu. Bulucusu *Daguerre*, tekninin adı 'daguerreotype'dı.

1

*Fotoğraf Tarihçisi, (ESFIAP)

Ottoman Sultans

Fotoğrafın keşfi yıllarında Osmanlı sultanı olan II. Mahmud döneminde, Batı müziği, piyano, Avrupa tarzı bando, orkestra, tiyatro, askeri yenilikler Osmanlı ülkesine girmeye başladı. Batılı hükümdarların eskiden beri, devlet dairelerine astırmak ve birbirlerine hediye etmek üzere resimlerini yaptırmaya adetleri, Sultan II. Mahmud'un resimlerini ilk kez devlet dairelerine astırması ile birlikte Osmanlı saraylarında da başlatılmış oldu. 1836'da Selimiye Kışlası'na büyük bir törenle sultanın resmi asıldı.

Sultan II. Mahmud, ayrıca kendi resmini taşıyan bir nişan hazırlatarak, "Tasvir'i Hümâyûn" adı verilen bu nişanı, en sadık bildiği devlet erkanı ve ricalinin boyunlarına kendi eliyle taktı.

II. Mahmud'dan sonra tahta çıkan oğlu, Abdülmecid zamanında da bu gelenek sürdürdü. Sultan Abdülmecid'in görüp seyretmesi için, bir ressamın eserleri sarayda sergilendi.

Abdülmecid'den sonra tahta çıkan Abdülaziz, imparatorluğun Berlin sefiri aracılığıyla, 1863'de İmparatorçe Augusta'ya, Abdullah Biraderler'in çektiği bir fotoğrafını göndermişti. Bu nedenle de Abdullah Frères, irade-i seniye ile "Ressam-ı Hazret-i Şehriyari" ünvaniyla, saray fotoğrafçılığına atandılar.

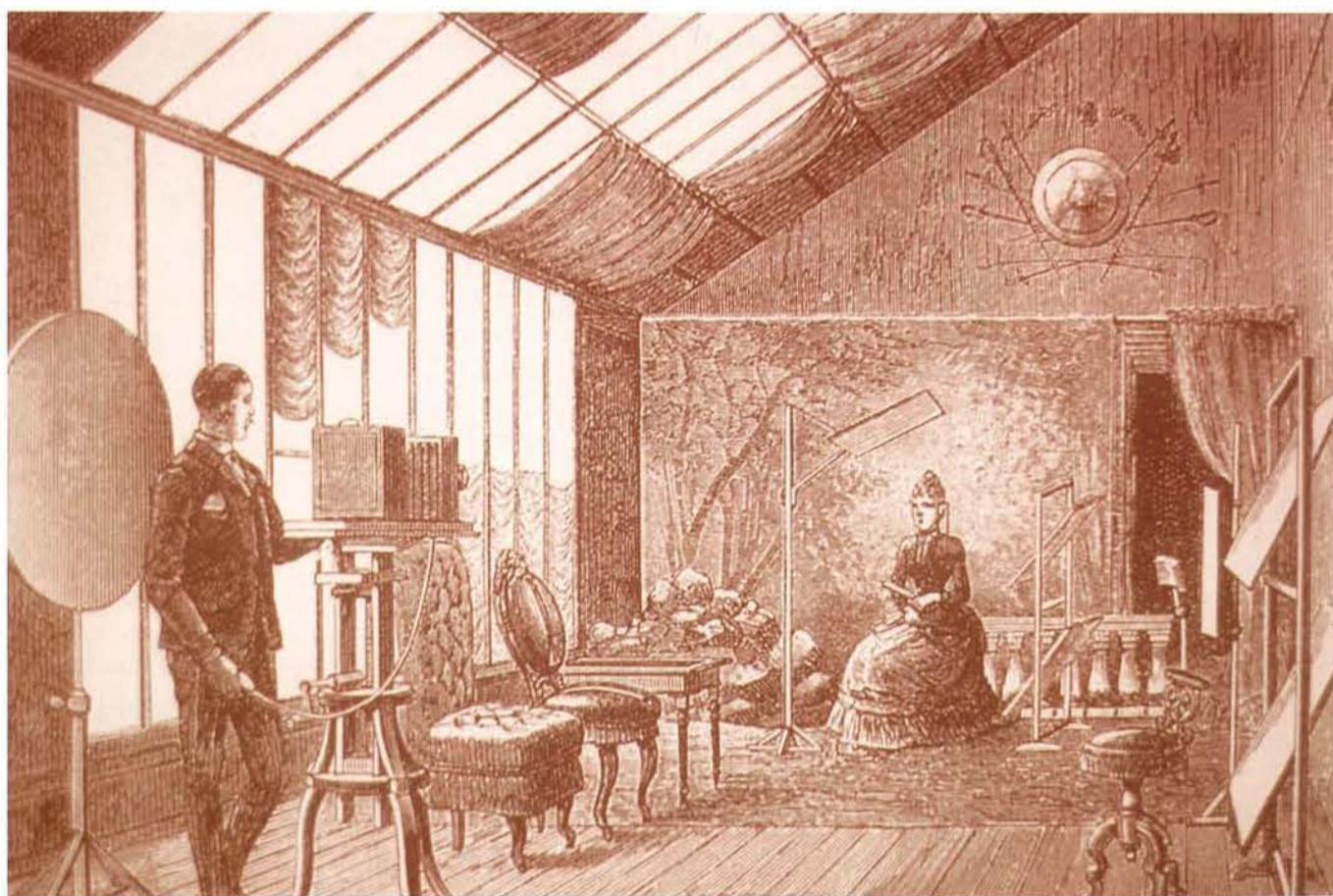
Batı'ya dönük yenilenme çabalarına giren Osmanlı İmparatorluğu'nda, bir Batı içâdi olan fotoğrafın bulunduğu, İstanbul'da yayını Türkçeye, Arapçaya, Fransızca, Rumca ve Ermenice sürdürülen Takvim-i Vekayi gazetesinin 28 Ekim 1839 tarihli 186. sayısında duyuruldu.

First Travellers

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde sıkça kullandığı Avrupalı uzmanların çevrelerine anlattıklarıyla, bu Doğu imparatorluğu ilginin merkezi haline geldi.

Fransa kaynaklı bir buluş olan fotoğrafın, Doğu'da yayılmasına öncülük edenler, macepare-restler, yazarlar, arkeolojik kalıntılarla ilgilenenler, ressamlar, mimarlardı. Bunlar daha önce gravürlerden tanıdıklarını ilginç görüntüleri, yeni icat araçları ile saptamak istediler. Ellerindeki esrarlı kutunun marifetini ortaya koymak istercesine, çevrenin meraklı bakışları arasında herşeyi

2 Elektriğin olmadığı dönemler. Çatı katlarına kurulan stüdyolarda fotoğraf çekimleri gün ışığından yararlanarak yapılabiliyor ve cam tavanla asılı perdeleler de yüzeye vuran ışık kontrol edilebiliyordu.

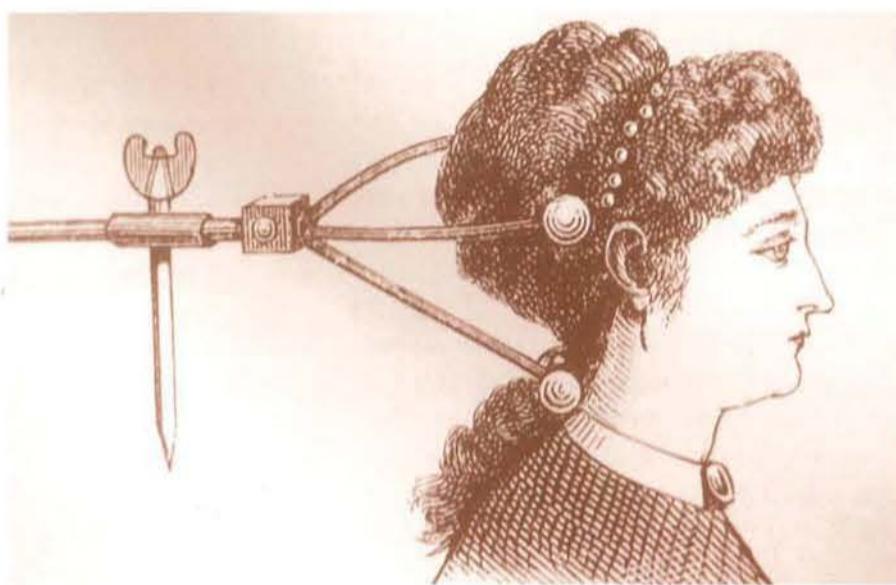
çekmeye çalışılar.

Doğu ile Batı kültürleri, Asya ile Avrupa kıtaları, çeşitli dinler, çeşitli toplumlar, çeşitli diller işte bu imparatorlukta kaynaşıyordu. Bozkırlarında yayılan karakteristik şehirleri ile, İstanbul'un karışık ve içiçe yapısından daha farklı bir sükûnet veren Anadolu yayası, ulaşım zorluğuna karşın, yine de ilk gezgin fotoğrafçılar tarafından belgelendi.

İlk Yerleşik Stüdyolar

18. ve 19. yüzyıl gravürlerindeki kompozisyonların etkilediği ilk fotoğraflara, giderek yeni bir unsur daha eklendi; çevre ile birlikte çekilen insan. Batılı gezginler, bu İslâm dünyasını tanıdı, çekingendirlerini üzerlerinden atıp, makinalarını sokaktaki insanlara da çevirdiler. Anıtlar, çarşılarda, sokaklar, köy pazarları, tarihi çevre kompozisyonunun içine insan görüntüsü girdi.

3

3 Uzun poz süresi nedeni ile portresi çekilen kişinin başı oynamasıın diye önden bakıldığından görünmeyen destekler kullanılmıştı.

Sultan II. Abdülhamid ve Fotoğraf

Olayları sarayından çıkmadan izlemeyi yeğleyen Sultan II. Abdülhamid, fotoğrafçılara ülkedeki olayları ve temel kurumları belgeleme görevini vererek, Osmanlı'da fotoğrafın en büyük koruyucusu ve destekleyicisi oldu. Hastaneler, laboratuvarlar, posta çalışanları, demiryolları, karakollar, askeri kuruluşlar, açılış törenleri sultan için saptandı. Diğer devlet başkanlarına, ülkenin propagandasını yapmak amacıyla albümler gönderildi. Sultan, tahta çıkışının 25. yılında, Osmanlı topraklarında çıkarılacak af için, ülkenin bütün cezaevlerinde mahkumların, tek tek veya üçerli gruplar halinde boy fotoğraflarını çekti; mahkumların isimleri, suçları ve mahkumiyet mündetleri yazılı olan bu albümlere bakarak af kararını verdi.

Bu fotoğraflardan oluşan albümler, Yıldız Sarayı kütüphanesinde toplandıklarından "Yıldız Albümleri" diye de anılırlar.

Fotoğrafçılar

Basile Kargopulo

Rum asıllı fotoğrafçı Basile Kargopulo, 1850'de Pera'da bir stüdyo açtı. Bu, imparatorluğun ilk yerleşik stüdyosuydu. Kargopulo, saray erkani ve üst düzey bürokratların, askerlerin portrelerini çekti. Stüdyosunu ziyaret edenlerin, kıyafet değiştirip fotoğraf çekirmeleri için, fotoğrafhanesinde geniş bir giysi dolabı bulundururdu.

Kargopulo, o zamanlar kalabalık bir ordu merkezi olan Edirne'de, E. Foscolo ile ortak ikinci bir stüdyo açtı. Sultanın saray ve köşklerinin fotoğraflarıyla da ünlü Kargopulo, Edirne Sarayı ve Edirne şehrinin pek çok fotoğrafını çekti. Tünel Meydanı'ndaki stüdyosu 1895 yılından

Portre çekimlerine olan gereksinim stüdyoların doğmasına neden oldu. Bu ilk stüdyolar, 1850'li yillardan başlayarak imparatorluk başkentinin Batı yaşamına en yakın bölümü Grande Rue de Pera'da (İstiklal Caddesi) açıldı. Elektriğin henüz olmadığı bu dönemde stüdyolar gün ışığından yararlanmak üzere binaların çatı katlarında kuruldu. Cam tavan dan gelen gün ışığı, özel perdelerle kontrol edildi. Stüdyoların sahipleri, Osmanlı sultanlarından ve Avrupalı hükümdardan aldığı nişanları, yarışmalarda kazandıkları madalyaları desenlerle bezeyerek, bir grafik düzen içinde hazırlayıp, Viyana'ya gönderdiler. Bernhard Wachtl firmasında hazırlanan stüdyo kartlarının

arkasına basılan bu güzel desenlerin süslediği kartlara da, çektileri fotoğrafları yapıştırıp müşterilerine sundular.

4 Sultan Abdülaziz'in Gevheri
Kadınefendi'den doğan oğlu
Şehzade Seyfeddin Efendi.
Fotoğraf: Basil Kargopulo, 1879.

1912'ye kadar devam etti.

Balıkçı, manav, simitçi, şerbetçi ve pek çok seyyar satıcının fotoğraflarını çekip, bunları halk tipleri olarak satışa çıkardı ve böylece Osmanlı tarih ve folklorunun belgelenmesine büyük katkıda bulundu.

“Padişah Hazretleri’nin Fotoğrafçısı” ünvanı sahibi Kargopulo, Sultan V. Murad’ın da özel fotoğrafçısıydı. Sultana şehzadeligidir de, üç ay süren saltanatı sırasında da fotoğraf dersleri verdi.

Sultan II. Abdülhamid’in tahta çıkışından sonra, stüdyosunun duvarından indirmediği Sultan V. Murad’ın fotoğrafından dolayı, kısa bir zaman için ünvanı geri alındıysa da, tekrar kendisine iade edildi.

5

Ernest de Caranza

Fransız, üretim mühendisi Caranza, 1852'de İstanbul'a geldi ve Anadolu'yu gezerek pek çok calotype'lar çekti. Bu fotoğraflardan 55 adedi ile hazırladığı albümü saraya takdim ederek, sultanın gözüne girmeyi başardı. Bu davranışından dolayı da İstanbul'da kaldığı zaman içinde "Sultan Fotoğrafçısı" ünvanını kendisine verildi. İlginç konuları arasında, Taksim Kışlaşı, Topkapı Sarayı'ndaki köşkler, İstanbul'un çeşitli semtlerinin görüntüleri vardı. Fotoğrafları 1856'da Brüksel'de ve 1857'de Paris'te sergilendi.

Sébah & Joaillier

Pascal Sébah, 1857 yılında Pera Postacılar Caddesi'nde bir stüdyo açtı. Bu stüdyoya "El Chark" adını verdi. 1873'de Viyana'da açılacak sergiye Osmanlı hazinesinden çok değerli eşyalar ve çeşitli bölgelerin giysileri gönderildi. Bu giysilerin büyük boyutta bir albümü hazırlatıldı. Osman Hamdi Bey yönetimindeki sergiye, hazırlanan bu albümün tüm fotoğrafları Pascal Sébah tara-

5 Sébah & Joaillier firmasının fotoğraf kartı arkasında Prusya kralının fotoğrafçısı olduğu "Photographies de la Cour Royale de Prusse" yazısı ile belirtilmiştir.

6 1873 yılı Viyana Sergisi için hazırlanan *Costumes Populiers de la Turquie* ya da diğer adıyla "Elbise-i Osmani" katalogundan.
Fotoğraf: Pascal Sébah.

6

7

7 1873 yılı Viyana Sergisi için hazırlanan *Costumes Populer de la Turquie* kataloğundan.
Fotoğraf: Pascal Sébah.

findan çekildi. Sébah'ın stüdyosunda çekilen bu fotoğrafların erkek modelleri arasında, dönemin tanınmış isimleri vardı. Pascal Sébah, 1873 Viyana albümündeki çalışmalarından dolayı 3. dereceden Mecidi Nişanı ile ödüllendirildi.

Pascal Sébah, 1873 yıllarından sonra Mısır'da bir şube açtı. Kaizer Wilhelm'den "Prusya Sarayı'nın Fotoğrafçısı" ünvanı alan Pascal Sébah'in fotoğraflarından ünlü ressam Osman Hamdi Bey yararlanarak resimler yaptı.

1884-85 yılları arasında fotoğrafçı Policarpe Joaillier ile ortak olan Pascal Sébah, fotoğrafhanesinin adını 1888 yılında, ünü günümüze kadar gelen Sébah&Joaillier olarak değiştirdi.

8 Abdullah Frères'e ait fotoğraf kartının arka yüzü. Saray fotoğrafçısı oldukları, dönemin moda dili Fransızca ile "Photographes de S. M. le Sultan" yazilarak belirtilmiş. Bu kart, 1890-1896 yılları arasında kullanılmıştır.

9 1863 yılında Abdullah Frères tarafından çekilmiş, Alman İmparatorıcesi Augusta'ya madalyon yapılması için gönderilen Sultan Abdülaziz portresi.

10 1866 yılında Misir'a Hidiv olan Ismail Paşa'nın bir portresi. Fotoğraf: Abdullah Frères.

Abdullah Frères

İstanbul'a 1610 yılında Kayseri'den gelip yerleşen Aleksan'ın soyundan olan Apraham Abdullah'ın çocuklarından Viçen, Hovsep ve Kevork güzel sanatlar uğraştılar. Kevork, 1839'da İstanbul'da Ortaköy'de doğdu, ilk tahsilini aynı semtte Lusavorçyan Okulu'nda yaptı. 1852'de tahsili için Venedik'e gitti. Murad Raphaelian Okulu'ndan altı yıl sonra, bütün sınıflarda birinci olarak mezun oldu.

1856'da Alman kimyager Rabach, Beyazıt'da bir stüdyo açmıştır. Bu stüdyoda daguerreotype ile uğraşıyordu. Abdullah Kardeşler'den Viçen, birinci sınıf bir minyatürcü olarak, fildisi üzerinde hazırladığı resimleriyle büyük takdir ve ilgi göründü. Sultan Abdülmecid'in ve birkaç ünlü paşanın resmini hazırlamıştı. Viçen'in resim konusundaki büyük becerisi, sonunda onun Rabach'ın yanında rötuşçu olarak çalışmasına neden oldu.

1858'de Venedik'ten dönen Kevork, kardeşi Viçen ve diğer kardeşi Hovsep ile birlikte Rabach'ın Beyazıt'taki stüdyosunu devraldı. 1867 yılında Pera'ya taşınan üç kardeş, burada "Abdullah Frères" adlı ünlü stüdyolarını açtılar. Bu stüdyoda öğrenciler de yetiştirdiler.

Dönemin gezi rehberlerinde, İstanbul'a giden herkesin, Boğaziçi, Ayasofya ve diğer tarihi yerlerle birlikte, Abdullah Biraderler'in stüdyosunu da ziyaret etmeleri tavsiye ediliyordu.

9

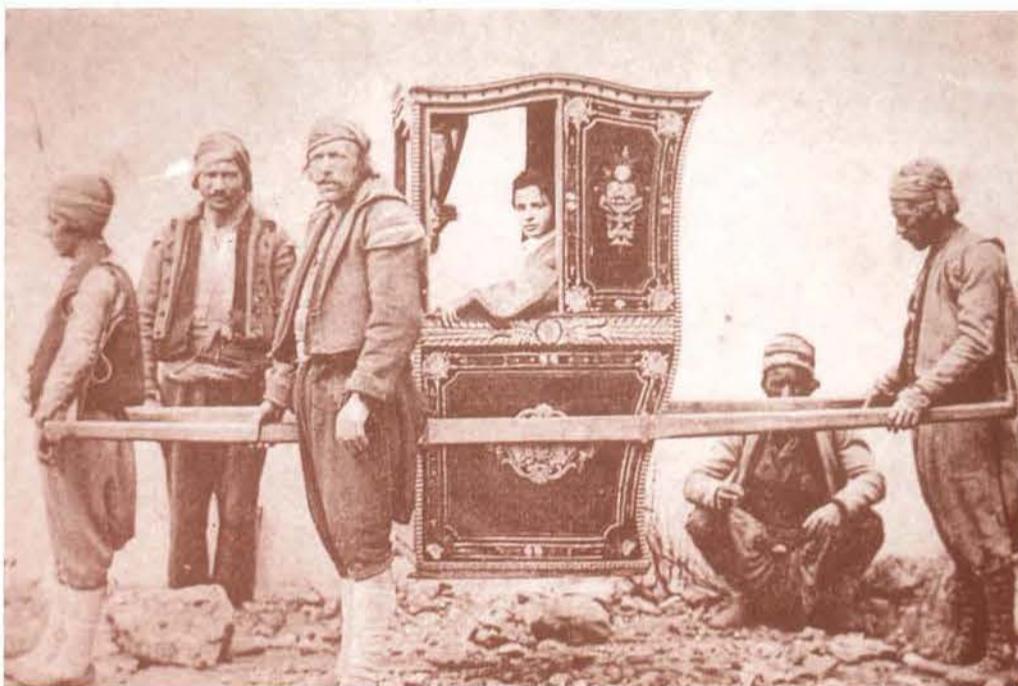

10

1863 yılında Alman İmparatorıcesi Augusta için çektileri Sultan Abdülaziz portresi onlarla "Ressam-i Hazret-i Şehriyari" ünvanını kazandırdı. Abdullah Biraderler, bu ünvanlarını II. Abdülhamid devrinde de korudular.

Abdullah Biraderler'in başarısı, sultanın öylesine takdirini kazandı ki, 1873 yılının 4 Temmuz tarihli gazetelerinde, bu fotoğrafçıların başkaları tarafından taklit edilemeyeceği bir sultan buyruğu olarak yayımlandı.

Osmanlı İmparatorluğu'na gelen ünlü kişilerden Fransız İmparatorıcesi Eugénie, Alman İmparatoru II. Wilhelm, Rus Çarı I. Frederick, İsveç Krali V. Gustaf, İtalya Kralı Victor Emmanuel, Avusturya Kralı Franz-Joseph, Galler Prensi Edward, Sirp Prensi Milan Obrenović, Bulgar Prensi Ferdinand, Misir hidivlerinden Ismail, Tevfik, Abbas Hilmi, İran Şahı Nasireddin'in

11

12

11 İstanbul'un dar sokaklarında, kadınlar ancak 20. yüzyılın başlarına kadar kullanılan "sedan sandalyesi" denilen bir nevi tahtirevan aracıyla dolaşabilirdiler.

Fotoğraf: Abdullah Frères, 1865.

12 1889 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyarete gelen Kaiser Wilhelm için Yıldız Sarayı'nda yapılan tören.

Fotoğraf: Abdullah Frères.

ve Osmanlı sultanlarından Abdülaziz, V. Murad ve II. Abdülhamid'in fotoğrafları Abdullah Frères tarafından çekildi.

İstanbul ve çevresinin yaşantısını, günün tiplerini kendi dünyaları içinde gösteren fotoğrafları, 1867 yılında Paris'te sergilendi. Fotoğrafhanenin yurt içinde ve dışında büyük ün kazanmaya başladı.

1886'da Mısır Hidivi Tevfik Paşa'nın çağrı üzerine Kahire'de fotoğrafhanenin bir şubesini açtılar. Kevork, Tevfik Paşa'nın Nil üzerinden antik Luxor ve Karnak kenti yolculuklarına katılarak, 1887'de Assuan'a kadar gitti.

Abdullah Biraderler stüdyolarını, bütün aletleriyle birlikte, 1200 Osmanlı lirası karşılığında 1900'ün sonunda Sébah & Joaillier'e sattılar.

Nikolai Andreomenos

Abdullah Freres'lerin Beyazıt'ta Rabach'tan devraldıkları dükkânda çırak olarak çalışma kararı alan Nikolai Andreomenos'un fotoğrafıyla ilişkisi böyle başladı. 1861'de bu dükkânda rötuşçu olarak birkaç sene çıraklık yaptıktan sonra mesleği iyice öğrenen Andreomenos'a Abdullah'lar 1867 yılında stüdyoyu devrederek Pera'ya taşındılar.

Andreomenos burayı 30 yıla yakın çalıştırıldıktan sonra da fotoğrafçılığın merkezi haline gelen Pera'da bir şube açtı.

Andreomenos, saraya girmeyi başarıyan fotoğrafçılardandı. Sultan Vahideddin'in veliahtlığı sırasında, bu geleceğin sultanına çok ilgi duyduğu fotoğraf konusunda dersler verdi. Vahideddin kanalı ile de Sultan II. Abdülhamid'den iki nişan aldı.

Guillaume Berggren

İsveçli Berggren 1866'da dünya seyahati için Odessa'dan bir gemi ile ayrıldı. Geminin yolu Karadeniz, İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Akdeniz'e açılıyor ve Marsilya'ya varıyordu.

Gemi İstanbul limanında durdurulduğunda, Guillaume bir fırsatını bularak şehri gezmeye çıktı. Doğunun bu gizemli şehrinin gördüğünde de hemen gemiden ayrılarak buraya yerleşmeye karar verdi. Bu adım onu yaşamının sonuna kadar kalacağı kente getirmiştir. 1870'lere kadar bu kentte denizyolları ile ilgili bir işe çalıştı. 1870'li yılların başında Grande Rue de Pera'da Derviş Sokağı (bugünkü adı ile Peremeci) başındaki 414 numaralı binanın ikinci katında bir fotoğraf stüdyosu açtı.

Bağdat demiryolunun yapımı sırasında, Goltz Paşa ile birlikte Anadolu'ya yaptığı gezilerde, demiryolu üzerindeki pek çok kentin fotoğraflarını çekti. Konya, Bursa, Akşehir, Bilecik, Sakarya, Manisa, İzmir görüntüleri fotoğraf teknığının güzel uygulamaları olmaktan başka da o dönemin değerli dökümanlarıdır.

“Üçüncü dereceden Mecidi Nişanı” sahibi olan Guillaume Berggren'e İsveç Kralı V. Gustaf tarafından da bir nişan verildi.

Louis Saboungi

Beyrut'ta Süryani cemaatine rahiilik yapan Louis, fotoğraf tekniğini de çok iyi biliyordu. 1871'de bir dünya turu yapmaya karar verdi ve bu gezide pek çok fotoğraf çekti. Seyahat 2 yıl 7 ay sürdü. Manchester'a geldiğinde, bir stereoscopic camera icad etmiş ve bunun patentini "Stereoscopic Company"ye sattı.

1890'da İstanbul'a geldi. Sultan II. Abdülhamid, kendisini himayesine aldı ve ona Büyüka'da bir ev verdi. Her ay sultandan 50 altın lira alan Louis Saboungi, haftada iki kez de sultanın huzuruna kabul edildi. Sarayın resmi tercümanı olan Saboungi, aynı zamanda sultanın çocuklarına tarih ve fotoğraf dersleri verdi. Bu görevinde 1908 yılında emekli oluncaya kadar kaldı.

Kardeşi Georges Saboungi ise, ipek üzerine baskı yapma metodunu keşfettiğinden, sultandan bir nişan aldı. Suriye valisi Mithat Paşa'nın da bir portresini ipek mendil üzerine hazırladı. Bu olay Georges Saboungi'ya "Mithat Paşa'nın Resmi Fotoğrafçısı" ünvanını kazandırdı.

Gülmez Frères

Özellikle İstanbul'un kırsal görünümelerinin fotoğraflarını çeken Gülmez Kardeşler, 1870 yılında Pera'da bir stüdyo açtılar. Sultan fotoğrafçı adı altında çalışmalar yapan ve Osmanlı sultanı II. Abdülhamid'den nişan alan fotoğrafçı üç kardeşin ayrıca 1887 Floransa, 1893 Chicago sergilerinden şeref madalyaları vardı.

Bogos Tarkulyan

Bogos Tarkulyan Karakaş Biraderler'in atölyesinden yetişip, daha sonra Abdullah Frères'in asistanlığını yaptıktan sonra, 1890'da "Phebus" adı ile kendi fotoğrafhanesini açtı.

Uzun seneler resim dersleri alan Tarkulyan, özellikle portre resmi üzerine çok başarılı çalış-

13 Nikolai Andreomenos'un fotoğraf kartının arka yüzü. Viyana'da hazırlanıp, bastırılmıştır.

malar yaptı. Şehirde tanınmış ressamlar arasında olup, çektiği fotoğrafları pastel renklere boyama konusunda da büyük ustaydı.

“Sultan II. Abdülhamid'in Saray Fotoğrafçısı” ünvanını alan ve sultanın 23 yıl saray fotoğraflığını yapan Bogos Tarkulyan'ın, “Beşinci dereceden Mecidî Nişanı” bulunmaktadır.

Sultan II. Abdülhamid'den sonraki Sultan V. Mehmed Reşad tarafından da sık sık saraya davet edilerek, saray erkanının fotoğraflarını çekti. Devrin ünlüler arasında Muzafferiddin Şah, I. I. Wilhelm, Bulgar Kralı Ferdinand, Habsburglardan I. Karl, Sırp Kralı Pierre de bu stüdyoda fotoğraf çekmiş kişilerdi.

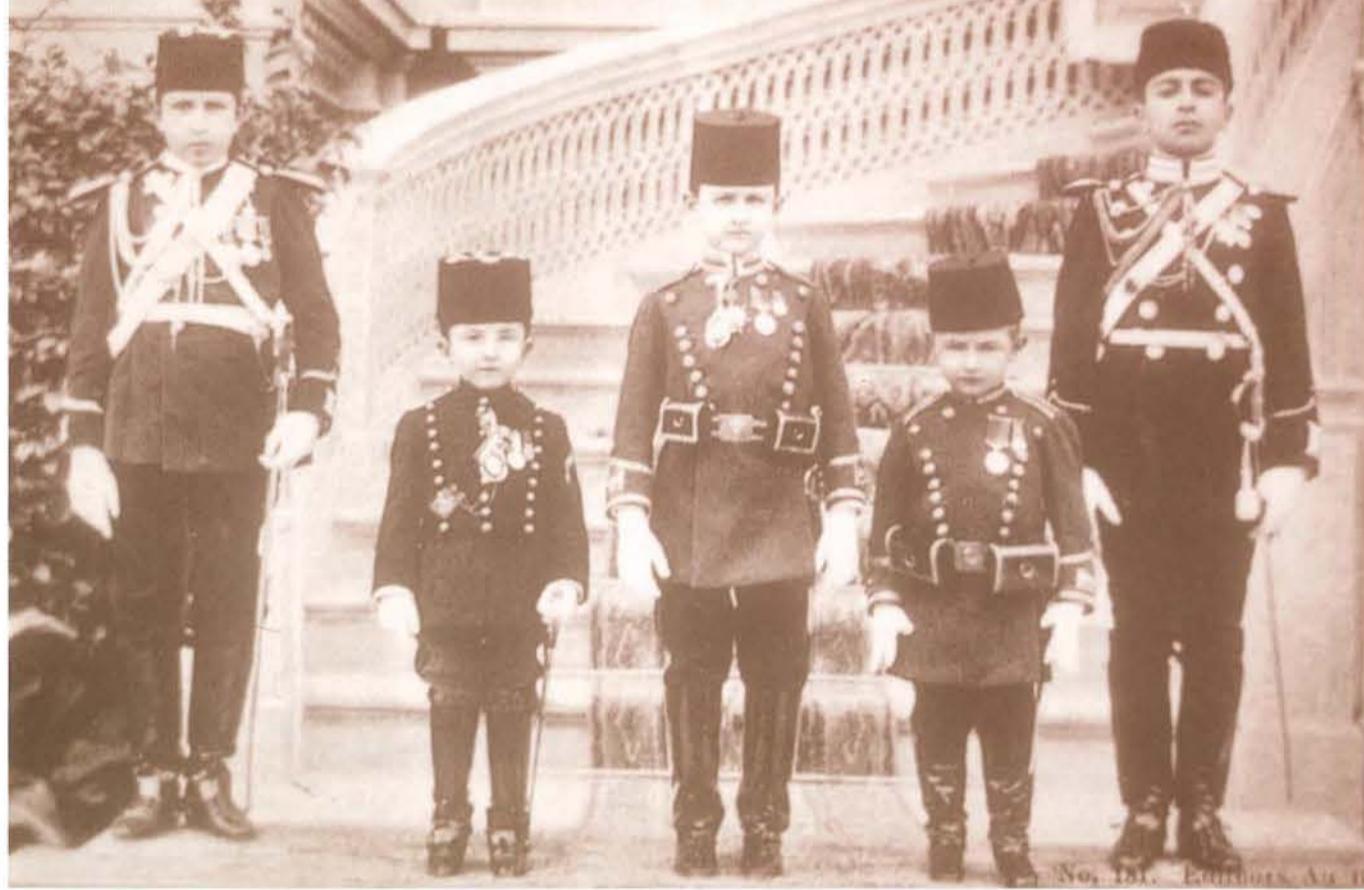
Aşıl Samancı

14 Kimsesiz çocuklar ve şehzadeler için yapılan tönnen dündünden, soldan başlayarak Serasker Rıza Paşa'nın oğlu Ziya Bey, Şehzade Abdürrahim Efendi, Şehzade Cemaleddin Efendi, Şehzade Abdülhalim Efendi, Ali Fuad Bey. Anonim, 1897.

Abdullah Biraderler'den fotoğrafçılığı öğrendi ve onların aracılığı ile saraya girmeyi başararak şehzadelere fotoğrafçılık dersi verdi. Fotoğrafa meraklı olan Sadrazam Cevad Paşa'nın yardımcısı oldu.

Sultan II. Abdülhamid'in portrelerini çekti. Sultan V. Mehmed Reşad'ın Hereke, Bursa, Rumeli seyahatlerine katıldı ve bu yolculuğun fotoğraflarını çekti.

Alman İmparatoru II. Wilhelm'i, Osmanlı mareşali kıyafetinde gösteren fotoğrafı, ününün artmasına yardımcı oldu.

14

Asker Fotoğrafçılar

Mühendishane-i Berri-i Hümâyûn'a 19. yüzyilda fotoğraf dersleri de eklenince, bu okulda öğretmenliği, ressam sınıfından mezun olanlar yaptılar. Saray tarafından görevlendirilen bu fotoğrafçılar, ülkede basın fotoğrafçılığının öncülerini sayılmalıdır. Bir ticari işletmeleri olmadan, sarayın bütün fotoğraf hizmetlerini üstlenen bu asker fotoğrafçılar, imparatorluğun belgelenmesine çok büyük katkıda bulundular.

Yüzbaşı Hüsnü Bey

1865 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümâyûn'un Topçu-Ressam sınıfından mezun oldu. Langalı ressam Hüsnü Bey, Topçu Okulu'nda resim hocası yaptı. II. Abdülhamid'in olayları izlemek için görev verdiği asker fotoğrafçılardandı. 1872 yılında "Risale-i Fotografa" adlı bir kitap yazdı.

Servili Ahmed Emin

1865'de Mühendishane-i Berri-i Hümâyûn'dan topçu mülazimi olarak mezun oldu. Büyük resim yeteneğinden dolayı mezun olduğu yıl, Tophane Resimhanesi'ne desinatör olarak alındı. Resimhanede fotoğraf işleri ile de yakından ilgilenedik, bu alanda büyük ün kazandı.

Fotoğraftaki büyük başarısı Sultan II. Abdülhamid tarafından duyulan Ahmed Emin, bir hıfzıyla Anadolu'ya gönderilerek Bursa, Bozöyük, Eskişehir ve İznik'i dolaşıp pek çok fotoğraf çekti ve bunları bir albüm halinde Sultan II. Abdülhamid'e hediye etti. Fotoğraftaki başarısı ve fotoğrafa olan ilgisi, onun sultan tarafından yaverlik alınmasını da sağladı. Bir müddet yaverlik yapan Ahmed Emin, daha sonra Mühendishane'de resim hocası olarak çalışmalarını sürdürdü.

Servili Ahmed Emin, 4. dereceden bir Osmanlı ve yine 4. dereceden bir Mecidi Nişanına sahipti.

Ali Rıza Paşa

Önceleri Üsküdarlı Ali Rıza Bey, daha sonraları da Üsküdarlı Ali Rıza Paşa diye anılan Ali Rıza Bey, askeri okuldan 1866'da 18. dönemde kurmay yüzbaşı olarak mezun olan asker fotoğrafçılardandı. Ali Rıza Paşa'nın son görevi Milli Savunma Bakanlığı Fotoğrafhanesi'ndeydi.

Kolağası Mehmet Hüsnü

1882'de Harbiye'nin Piyade sınıfından mezun olan Hüsnü Efendi, aynı yıl Bâb-ı Seraskeri Fotoğrafhanesi'ne tayin edilerek, 1894 yılına kadar burada fotoğraf işleri ile uğraştı. Bu tarihten sonra, genel kurmay başkanlığı resimhanesinde de fotoğraf işleri ile ilgilenen Hüsnü Bey'in çalışmalarındaki başarısı nedeniyle aldığı "Beşinci Rütbeden Mecidi Nişanı" vardı.

Bahriyeli Ali Sami Bey

1892'de Mekteb-i Bahriye-i Şahane ve Leyli Tüccar Kaptan Mektebi'nin İnşaiye sınıfından deniz teğmeni olarak mezun oldu. Osmanlı Bahriyesi'nde albaylığa kadar yükselen Ali Sami Bey, "Bahriyeli Ali Sami" olarak anılır.

Darülaceze'de baş fotoğrafçılık ve Bahriye Okulu'nda fotoğraf öğretmenliği yapan Bahriyeli Ali Sami, Osmanlı Donanması'nın ve imparatorluğu ziyarete gelen amirallerin ve yabancı do-nanmaların fotoğraflarını çekti.

1893 yılında basılan "Mebadi-i Usulü Fotografa" adlı kitabını "Bahriye İnşaiye mühendislerinden Ali Sami" diye imzaladı. Dönemin fotoğraf tekniklerini içeren bu kitabın girişini de Sultan II. Abdülhamid'e ithaf etti.

Bahriyeli Ali Sami, 1897'den sonra Yıldız Sarayı'nda açılan serginin müdürügü-nü yaptı. Sultan II. Abdülhamid dönemin saray fotoğrafçısı olan Ali Sami Bey, Sultan için değerli albümler hazırladı. Özellikle Bahriye için çok kıymetli döküman olan bu albümlerdeki fotoğrafları çeken Bahriyeli Ali Sami'nin, "3. dereceden Osmanlı", "4. dereceden Mecidi" ve bir de sanat madalyası vardı.

15 Kaptan Mektebi öğrencileri maket gemiden denizcilik dersi alıyorlar.

Fotoğraf: Bahriyeli Ali Sami,
yaklaşık 1900.

15

16

16 Talim yapan askerler.
Fotoğraf: Ali Sami Aközer, 1890.

Fahreddin Türkkan

Fahri Bey, bir yandan İstanbul'da Harp Okulu'na devam ederken, bir yandan da ders aldığı Fransız mühendislerden fotoğrafçılığı öğrendi. Fotoğrafçılığını daha da ilerletmek için Phebus'un stüdyosunda da çalıştı ve stüdyonun sahibi Bogos Tarkulyan'dan özel dersler aldı.

“Medine Müdafî Fahri Paşa” olarak da anılan Fahreddin Türkkan, askeri görevle gittiği yerlerin fotoğraflarını çekti. Yabancı yayınlardan derlediği fotoğrafçılıkla ilgili notları vardı.

Ali Sami Aközer

1886 yılında Mühendishane-i Berri-i Hümâyûn'un topçu sınıfından mezun oldu. Osmanlı ordusunda Topçu Albay olarak görevli olan Ali Sami, sarayın da fotoğraf hocalığını yaptı ve şehzade Burhanettin Efendi'ye uzun seneler ders verdi.

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaretini ve İstanbul'dan Kudüs'e kadar olan yolculuğunu, 1898 yılında yol boyunca izleyerek bu seyahati bir albüm halinde Sultan II. Abdülhamid'e sundu.

Üsküdarlı Hasan Rıza

1883'de Harp Okulu'nun Piyade sınıfından mezun oldu. 1888 yılından 1895 yılına kadar Kuleli Askeri Lisesi'nde resim hocası yaptı.

Sultan II. Abdülhamid'in tahta çıkışından itibaren İstanbul

bul ve taşra vilayetlerinde yapılan askeri binaların fotoğraflarını çekmek için 1893'de bir komisyon kuruldu. Hasan Rıza bu komisyonun üyesi idi ve çektiği fotoğrafları bir albüm halinde sultana sundu.

Kenan Paşa

1884'de Nizamiye yüzbaşılığına, 1886'da kıdemli yüzbaşılığa, 1888'de binbaşılığa, 1889'da da yarbaylığa yükseldi. 1897 yılında Türk-Yunan savaşının zarar tesbiti için, II. Abdülhamid bir heyet kurulmasını istedi. Yarbay Kenan Bey savaşın sonunun fotoğraflarını çekerek, bir albüm halinde sultana sundu.

Teknik Notlar

Camera Obscura: Bir yüzünde küçük bir delik bulunan karanlık odaya, delikten geçerek giren ışınlar karşı yüzde dışarıdaki nesnelerin ters görüntüsünü oluşturur. Camera Obscura karanlık oda anlamındadır. Fotoğraf makinasına dönüsen aygıtın ilk biçimidir.

Daguerreotype: İnce gümüş bir tabakayla kaplanan bakır levhada görüntü civa buharı ve sod-yum hiposülfitle elde ediliyordu. Tüm bu işlemlerin fotoğraf çekiminden en fazla bir saat sonra gerçekleştirilmesi gerekiyordu. Sonuç ise, çoğaltma olanağı olmayan yalnızca tek bir pozitif görüntüydü.

Calotype: Kağıdın hem negatif olarak kullanıldığı, hem de baskı kağıdı olduğu metodun adıdır. Bu metod, 1841'de William Henry Fox Talbot tarafından bulunduğundan aynı zamanda Talbotype olarak da anılır.

Stereoscope: Bir çift aynı fotoğrafın bir göz yanımıyla izlenirken görsel derinlik duygusu vermesi olayıdır. Çift objektifli özel çekim aygıtları ile elde edilen ve özel gösterim aygıtları ile izlenebilen, pozitif cam veya fotoğraf kağısına baskılı görüntülerdir.

17

17 1898'de Kaizer Wilhelm'in
Şam'daki Emeviye Camii'ni ziyareti.

KAYNAKÇA

- ÇİZGEN (Özendes), Engin, *Photography in the Ottoman Empire 1839-1919*, Haşet Yayınevi, İstanbul, 1987.
ÇİZGEN (Özendes), Engin, *Photographer Ali Sami 1866-1936*, Haşet Yayınevi, İstanbul, 1989.
ÇİZGEN (Özendes), Engin, *Türkiye'de Fotoğraf*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
ÇİZGEN (Özendes), Engin, *Ottoman İmparatorluğu'nda Fotoğraf*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
ÇİZGEN (Özendes), Engin, *Abdullah Frères (Osmanlı Sarayının Fotoğrafçıları)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998.